

Macalík, Tomáš

Slovenská literárna renesancia

Bohemica litteraria. 2024, vol. 27, iss. 2, pp. 141-145

ISSN 1213-2144 (print); ISSN 2336-4394 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/BL2024-2-11>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81221>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](#)

Access Date: 22. 01. 2025

Version: 20250114

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Slovenská literárna renesancia

Prvého březnového dne roku 2024 hostila Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave literárne-vědnou konferenci tematicky zaměřenou na slovenskou renesanční literaturu. Účastníci z řad několika odborných institucí byli vřele uvítáni plamenně hřejivými barvami konferenčního sálu v sídle filozofické fakulty bratislavské univerzity, které se nachází na levém břehu Dunaje, onehdy čerého chladným deštěm.

Po přivítivém úvodním slově již následoval příspěvek **Zuzany Kákošové** z domovské katedry, v němž byla podána několikavrstevná charakteristika slovenské renesanční literatury: posluchačům byl nastíněn její vznik a vývoj, vymezení časové, slohové typologické a žánrové, role rozvíjejícího se školství, formování autorů a dobového literárního života (kupř. v humanistických literárních kroužcích) a konečně také vliv na období následující. Pozornosti nešla zvláště multilingvální stránka dané epochy, která vedla nejen k autorským zjevům evropského významu (Martin Rakovský, Ján Sambucus aj.), ale také k základům slovensky psané literatury, které vycházejí z intenzivního jazykového styku česko-slovenského jako důsledku přicházení českých autorů na slovenské území. Tento obecný výklad již další přispěvatelé rozváděli na velmi konkrétních příkladech.

České badatele na slovenské půdě reprezentovala **Magdaléna Jacková** z ÚČL AV ČR, která hovořila o Ondřeji Rochotiovi, jednom ze slovenských humanistů, již působili převážně v Čechách. V příspěvku o Rochotiově dramatické tvorbě se zaměřila na techniku centonu, které autor z větší míry užil při svém skládání dvou biblických dramát nazvaných *Iosephiados comoedia* a *Gedeon*, vybíraje nejen z dramatiků antických (Terentius, Plautus), nýbrž i ze svých současníků

(Frischlin, Schoneus, Buchanan), načež si kladla si otázku, jaký vliv tato technika má na pojetí postav a podobu žánru. Jedna z odpovědí byla zvláště pozoruhodná: Josef Egyptský se typologicky stává trpnou dívkou z římské palliaty, zatímco chtěvá žena se radí s kuplířkou, jak jej získat.

Následující téma **Zuzany Ludikové** ze Slovenské národní galerie literárnímu badateli přiblížilo oblast výtvarného umění, a to na příkladu thurzovských náhrobních památek umístěných v Levoči, které jsou pokládány za nejprestižnější raněnovověký soubor sochařských děl v domácím prostředí a jejichž podobu podle autorky nemálo ovlivnila spíše protestantská reformace a ikonoklasmus, a nikoli často zdůrazňovaná sociální dynamika. Výklad také ukázal, jak důležitá může být pro interpretaci výtvarných uměleckých děl i humanistická příležitostná poezie, faktograficky obvykle viklavá: díky smutečním skladbám Valentina Ecka ze sbírky *Pannoniae luctus* mohla být totiž identifikována doposud neznámá žena vyobrazená na jednom z náhrobků. Poznáváme, že v tomto světle zase české prostředí vděčí Eckovi kupř. za barvitý (a místy snad přibarvený) popis pověstného domu Augustina Olomouckého.

Podrobnou obsahovou analýzu básnické skladby Martina Thyrnavia *Opusculum ad Regni Hungariae proceres*, v níž autor vyzývá uherskou šlechtu k obraně vlasti a křesťanství před akutní tureckou hrozbou, podal **Svorad Zavarský** z Historického ústavu SAV, veda tím zároveň polemiku s hodnocením starší literární vědy a současné maďarské neolatinistiky, která Thyrnavinovo dílo považuje za epigonství, či dokonce plagiátorství. Proti takovým závěrům se příspěvek, nezastírající svůj záměr literární rehabilitace, stavěl pokusem včlenit autora do kontextu středoevropského monastického humanismu a existence bohaté sítě humanistických literátů, kteří na sebe svými díly vzájemně odkazovali.

Program konference dále přinesl náhled do živelné a textově velmi plodné humanistické debaty o ideální stylistické podobě latinského jazyka po ciceronském vzoru, k níž svým dílem původně nazvaným *De imitatione Ciceroniana dialogi tres* přispěl i významný humanista Ján Sambucus. O tomto díle hovořil **Ivan Lábaj** z Katedry klasické a semitské filologie pořádající fakulty s cílem představit zmíněné dílo po stránce formální i obsahové a zhodnotit jeho funkci stylistické příručky. Sambucovo dílo, koncipované ve formě dialogu mezi autorem samým a jeho žákem, tak z dobové ciceronianistické polemiky vychází jako plod umírněného přístupu k napodobování velebeného ciceronského vzoru, který má být ve výsledném autorském textu znatelný jen nenápadně.

Zapadlé dílo jiného slovenského humanisty působícího v českých zemích, utrakvistického kněze Juraje Tesáka Mošovského, připomněla **Angela Ško-**

vierová z Ústavu lekárskej terminológie a cizích jazykú LF UK v Bratislavě. Ta posluchačúm pověděla o tom, jaký byl osud jeho díla, v něž se řadí jedna divadelní hra a ohromné množství náboženských, mravoučných, ale i básnických a písňových textů, poznamenaný dvojím zařazením na index zakázaných knih – poprvé přičiněním Koniášovým, jenž ale mnohdy kladl na seznam pouze několikero inkriminovaných stran, a podruhé v období socialismu, přičemž literárněhistorický zájem o tohoto autora se neprojevil ani po roce 1989. Mnohé texty jsou tak dnes ztraceny.

Velice zajímavý latinsky psaný autobiografický text, synkretizující cestovní deník i dobrodružný román o autorově zajetí, věznění a útěku, uceleně charakterizovala **Olga Vaneková** z Ústavu slovenské literatury SAV. Řeč byla o tiskem nevydaném spise Jána Bocatia *Olympias carceraria*, pod nímž byla v sekundární literatuře donedávna omylem uváděna sbírka jeho německých básní zachycujících okamžiky věznění. Tyto skladby příspěvek s latinským protějškem rovněž porovnával, dokazuje na nich nikoliv ojedinělé projevy dobové bilingválnosti. Na základě jazykového a stylistického rozboru tu bylo zjevné, že *Olympias carceraria* je důmyslně koncipovaným literárním dílem hodným pozorné recepce. K známému líčení Mitrovicova útěku z pout Černé věže se tak pro českého čtenáře nabízí poutavá paralela Bocatiova – vězně z Bílé věže.

ÚSL SAV posléze zastoupila i **Erika Brtáňová**, jejíž komparativní pohled směřoval ke křesťanskému humanismu v kázáních Jána Lochmana a českého exulanta Jakuba Jakobeá, totiž k charakteristice rétorických strategií užitých v jejich kázáních na shodné téma ničivého požáru a definování hledisek dominujících v interpretaci této události. Zatímco obsahová stránka je u obou kazatelů vedena podobnými intencemi, to jest útěcha poškozených, napomenutí zachovalých apod., ve formálním přístupu se projevují veliké rozdíly: Jakobeus si kupř. vystačí pouze s malým množstvím citovaných autorit, kdežto Lochman odkazuje, cituje i exempluje v míře přímo nezřízené, bohatě nabíraje také z antických zdrojů.

Na vybraných značně mladších textech přiblížil **Martin Braxatoris** z ÚSL SAV vývojové linie žánrových forem vinoucí se již od antických počátků buď přímo, anebo zprostředkovaně skrze pozdější, zvláště humanistickou recepci, v jejímž důsledku vzniklo mnoho vlivných poetických a rétorických příruček definujících zásady básnické i řečnické tvorby. V příspěvku byly zkoumány způsoby užití těchto relativně stabilních zásad pro příležitostné literární texty slovenské proveniencie přelomu 18. a 19. století – náležitě akcentován byl vliv komunikační funkce na kompoziční strukturu a tematicko-motivickou rovinu

textů spolu s tendencemi k dodržování či naopak narušování původního schématu.

Účastníci konference na počátku 19. století ještě setrvali zásluhou **Lenky Riškové** z ÚSL SAV a jejího příspěvku vztahujícího se tentokrát k dějinám literární historie. V něm pojednala o dvou kapitolách literárněhistorické reflexe Bohuslava Tablice nazvané *Paměti česko-slovenských básníků aneb veršovců, kteříž se buďto v Uherské zemi zrodili, aneb aspoň v Uhřích živi byli*, do nichž Tablic zařadil portréty renesančních autorů 16. a 17. století, a to stejně jako v ostatních kapitolách převážně autorů protestantských, kteří pocházeli z uherského prostředí anebo v něm žili a tvořili v domácím literárním jazyce. Ačkoli Tablic neměl v úmyslu psát poetologickou charakteristiku tvorby jednotlivých autorů, jeho dílo přece slouží jako důležitý zdroj vypovídající o podobách renesanční poezie v domácím prostředí (kupř. reflexe lyriky Jána Silvána) a na některých jeho úsudcích lze pozorovat nový způsob vnímání literárního díla a úlohy básnického subjektu.

O tvorbě Jána Silvána a dalších konkrétněji pojednala **Ľubica Blažencová** z pedagogické fakulty domovské univerzity. Příspěvek byl žánrově zaměřen na podoby žalmu, totiž na jeho původní význam i pozdější způsoby adaptace v renesanční literatuře psané domácím jazykem. Žalmové adaptace a parafráze J. Silvána, E. Lániho a V. Benedikta Nedožerského, jimž se autorka věnovala, vyjevují jejich vnitřní duchovní a myšlenkový svět, a to jak z hlediska individuálního, tak z pohledu společenství, a nepřímou reflektují rovněž dobové vnímání historicko-společenského kontextu. Přebásňování žalmů tak autorům poskytlo příležitost nejen k osobní zpovědi (jako např. žalm 91. u Silvána), nýbrž také k novým pokusům o rozvoj formy žánru (nová prozodická pravidla u Nedožerského).

Předposledního příspěvku konference se ujala **Marianna Koliová** z pořádací katedry. Ta účastníkům konference poodhalila způsoby generování různých podob nepřítelů v cestovním deníku Jana Dernschwama, do něhož si autor během svého putování do Konstantinopole a dále po Malé Asii (1553–1555) v humanistickém duchu zaznamenával rozličné postřehy, dojmy, zážitky, věcné informace a mnoho dalšího. Jako evangelík putující do centra nepřátelské říše se však nevypořádával pouze s Turky, jimž negativa buď prisuzoval přímými atributy, anebo je vytvářel komparací (kupř. animalistickou dehumanizací), ale svůj odpor vyjadřoval také k jiným skupinám (katolíci, židé), přičemž nejhůře hodnotil křesťany přijavší islám – poturčence.

Sled konferenčních příspěvků završila **Mária Šibalová** z Ústavu lékařské terminologie a cizích jazyků LF UK v Bratislavě uvedením do problematiky latin-

ského humanismu v praktické oblasti výuky slovenského jazyka a literatury na středních školách. Třebaže latinskou medievistiku a neolatinistiku v posledních letech doprovází větší badatelský zájem, ve školní praxi převažuje tendence opačná, jak autorka doložila na základě průzkumu školních dokumentů, vzdělávacích koncepcí a učebního materiálu, které se probíranému tématu věnují buď velmi okrajově, anebo je zcela opomíjejí – učitelům je tudíž k doplnění této mezery zapotřebí vlastní vůle a přičinlivosti. A k řešení těchto obtíží příspěvek cílil také: kromě hodnocení současného stavu totiž přinesl cenné podněty k využití tématu latinského humanismu v hodinách literatury, jakož i dalších blízkých předmětů, a to kupř. ve formě doplňkových pracovních listů z dílny samotné autorky.

Závěrem:

Výše vyložený obsah konferenčních příspěvků, které by měly vyjít i v připravovaném konferenčním sborníku, budiž nejen důkazem velikého přínosu celé konference slovenskému literárněvědnému prostředí, nýbrž také upomínkou toho, jak liché by v mnohých případech bylo oddělování slovenské literární historie od literárních dějin českých; a to i v případě, kdybychom u daných literárních děl přihlédlí třeba jen k jejich jazykové podobě. Nyní je tedy již zřejmé i to, jaká újma by vzešla, kdyby téma slovenské literární renesance mělo být v staročeském badatelském prostředí smlčeno.

Tomáš Macalík

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.